

МОДЕЛ ПРОТОКОЛА

ЗА ЗАШТИТУ ДЕЦЕ И МЛАДИХ ОД НАСИЉА У РЕКРЕАТИВНИМ И СПОРТСКИМ АКТИВНОСТИМА

Пројекат финансира
Европска унија

Центар за права детета

МОДЕЛ ПРОТОКОЛА
ЗА ЗАШТИТУ ДЕЦЕ И МЛАДИХ ОД НАСИЉА
У РЕКРЕАТИВНИМ И СПОРТСКИМ АКТИВНОСТИМА

МОДЕЛ ПРОТОКОЛА ЗА ЗАШТИТУ ДЕЦЕ И МЛАДИХ ОД НАСИЉА У РЕКРЕАТИВНИМ И СПОРТСКИМ АКТИВНОСТИМА

Издавач

Центар за права детета
Скендер-бегова 20/12
11000 Београд
+381 11 33 44 170
www.cpd.org.rs
office@cpd.org.rs

За издавача

Ивана Стевановић

Уредник свих издања

Ивана Стевановић

Приредиле

Марија Петровић
Ивана Стевановић
Милена Голић Ружић

Радна група за израду Модела протокола

Драган Атанасов
Дане Корица
Ненад Манојловић
Оливера Зечевић
Биљана Лајовић
Зоран Сретеновић
Ивана Стевановић
Марија Петровић
Милена Голић Ружић

Лектура/коректура

Бранка Стефановић

Дизајн

Растко Тохолъ

Штампа

Игам, Београд

Тираж 300

ISBN 978-86-83109-60-9

Београд, 2014. године

Ова публикација је израђена уз помоћ Европске уније.
Садржај публикације је искључиво одговорност
Центра за права детета и не представља нужно
ставове Европске уније.

Пројекат финансира
Европска унија

Центар за права детета

Сви појмови који су у тексту употребљени у мушком граматичком
роду обухватају мушки и женски род лица на која се односе.

CIP – Каталогизација у публикацији Народна библиотека Србије, Београд
364.65–053.2(035) / 316.62:179.2(035) / 343.85:343.62(035) / Модел
протокола за заштиту деце и младих од насиља у рекреативним
и спортским активностима / приредиле Марија Петровић, Ивана
Стевановић, Милена Голић Ружић / Београд : Центар за права детета,
2014 / Београд : Игам / 30, 30 стр. ; 30 cm / Насл. стр. приштампаног
енгл. превода: Model Protocol on the Protection of Children and Youth
Violence in Recreational and Sporting Activities / Оба рада штампана у
међусобно обрнутим смеровима / Тираж 300 / ISBN 978-86-83109-60-9
/ а) Деца – Насиље – Спречавање – Приручници / б) Деца – Заштита
– Приручници / с) Жртве насиља – Деца / COBISS.SR-ID 205521164

Садржај

Предговор	5
ПРАВО ДЕТЕТА НА ЗАШТИТУ ОД СВИХ ОБЛИКА НАСИЛНОГ ПОНАШАЊА У СПОРТСКИМ И РЕКРЕАТИВНИМ АКТИВНОСТИМА	8
Одређење насиља у спорту	8
Најчешћи појавни облици насиља у спортском окружењу у Републици Србији	9
Одабрани међународни инструменти и препоруке у заштити деце од насиља у спорту	10
Национални законски и стратешки оквир за превенцију и заштиту деце од насиља у спортском окружењу	12
Општи протокол за заштиту деце од злостављања и занемаривања и Модел протокола за заштиту деце и младих од насиља у рекреативним и спортским активностима	14
МОДЕЛ ПРОТОКОЛА ЗА ЗАШТИТУ ДЕЦЕ И МЛАДИХ ОД НАСИЉА У РЕКРЕАТИВНИМ И СПОРТСКИМ АКТИВНОСТИМА	15
Увод	15
Дефиниција насиља	17
Организација превентивних и интервентних активности ради заштите деце и младих од насиља	19
Евалуација спровођења Протокола	20
Надзор примене Протокола	21
Превентивне активности у рекреативним и спортским активностима деце и младих	22
Интервенција у случају насиља	25

Предговор

публикација која је пред вама — **Модел протокола за заштиту деце и младих од насиља у рекреативним и спортским активностима** — резултат је заједничких напора релевантних субјеката у сфери заштите деце од насиља, и актера у спорту који су припремили текст овог документа а у оквиру пројекта „Превенција и заштита деце од насиља у спорту” који је реализовао Центар за права детета. Пројекат је финансирала Делегација Европске уније у Републици Србији кроз Програм Европски инструмент за демократију и људска права (ЕИДХР). Радну групу чинили су: мр Драган Атанасов, помоћник министра омладине и спорта, др Дане Корица, саветник председника Спортског савеза Србије, Ненад Манојловић, тренер, члан савета за спорт Министарства омладине и спорта, бивши селектор Ватерполо репрезентације Србије, Оливера Зечевић, шеф Одсека за превенцију и сузбијање малолетничке делинквенције, Министарство унутрашњих послова, Биљана Лајовић, координаторка Јединице за превенцију насиља при Министарству просвете, науке и технолошког развоја, Зоран Сретеновић просветни саветник у школској управи Крагујевац, бивши врхунски спортиста, кошаркашки тренер и саветни координатор за превенцију насиља у Школској управи Крагујевац, др Ивана Стевановић, научни сарадник Института за социолошка и криминолошка истраживања, председница Центра за права детета, Марија Петровић, стручна консултанткиња за права детета и Милена Голић Ружић менаџерка пројекта „Превенција и заштита деце од насиља у спорту”.

Садржина протокола, иако формулисана у великој мери већ постављеним општим системом заштите деце од злостављања и занемаривања, обogaћена је идејама које су прикупљене у широком консултативном процесу у којем су учествовали спортски радници, родитељи деце спортиста, спортски новинари, удружења грађана, међународне организације и сами млади спортисти кроз организоване фокус групе. Свима њима дугујемо посебну захвалност што су разумели нашу идеју и дали свој допринос у процесу успостављања система заштите деце од насиља.

Центар за права детета (у даљем тексту: Центар) од оснивања 1997. године, има као један од циљева свог деловања развој система и механизма за остваривање и заштиту права детета. Један од главних праваца деловања Центра било је учешће у јачању система заштите деце од злостављања и занемаривања. Конвенција о правима детета предвиђа у члану 19. обавезу државе да заштити дете од свих облика физичког или менталног насиља, повреда или злоупотребе, занемаривања или немарног односа, малтретирања или експлоатације, укључујући и сексуалну злоупотребу, док је на бризи код родитеља, законских старатеља или неког другог лица коме је поверено на бригу и старање.

Системско унапређење заштите деце у овом погледу започиње 2004. године када је Влада Републике Србије усвојила Национални акциони план за децу (НАП) у оквиру којег је као један од приоритета препозната заштита детета од свих облика злостављања и занемаривања. У реализацији НАП-а Влада Републике Србије усвојила је Општи протокол за заштиту деце од злостављања и занемаривања (2005. године). Он успоставља координисани систем заштите у чијем је центру као координатор активности центар за социјални рад и предвиђа процедуру по којој се одвија процес заштите детета када постоји сумња да је злостављано или занемаривано. У оквиру овог координисаног система своје обавезе, осим система социјалне заштите, имају и други системи: образовно-васпитни систем, здравствени систем, правосуђе и унутрашњи послови. Стога су министарства надлежна за наведене послове обавезана да донесу своје системске протоколе о поступању (Посебни протоколи). Ову обавезу најпре је

испунило министарство надлежно за социјалну политику, па је донело протокол за установе социјалне заштите (2006), потом је донет протокол за полицију (2006, допуњен 2012), образовање и васпитање (2007), систем здравствене заштите (2009) и правосуђе (2009). У оквиру система образовања и васпитања отишло се корак даље те је Законом о основама система образовања и васпитања предвиђено да се протокол преточи у подзаконски акт — Правилник о протоколу поступања у установи у одговору на насиље, злостављање и занемаривање.

Сва министарства су, након доношења протокола, у континуитету развијала капацитете запослених да пруже адекватну заштиту и да поступају у складу са предвиђеним процедурама, а у образовно-васпитном систему спроведен је велики број превентивних активности са децом.

Овако постављен систем, међутим, изоставио је један од кључних сегмената живота деце и младих — рекреативне и спортске активности. Препознајући овај проблем, Центар је у 2011. години спровео истраживање „Насилно понашање према и међу децом и младима у спорту”,¹ које је, између осталог, потврдило претпоставку да је потребно установити и промовисати одређена правила која би у спортском окружењу довела до смањења учесталости појаве насилног понашања према деци и његовог правовременог и адекватног санкционисања. Из овог истраживања је проистекао пројекат у оквиру којег је припремљена ова публикација. На почетку реализације пројекта у 2013. години, када је пројектна идеја представљена Министарству омладине и спорта у чијој је надлежности ова област, као и Спортском Савезу Србије, они су је подржали и укључили се у припрему документа с обзиром на то да је заштита деце и младих у спорту један од њихових тренутних приоритета.

У том смислу, Закон о спорту је дефинисао проблем заштите деце у спорту од свих облика злостављања и дискриминације, а новим нацртом дефинисаће и обавезу министарства да изради Правилник о заштити деце у спорту. Интенција министарства је да Модел Протокола о заштити деце и младих од насиља у рекреативним и спортским активностима буде полазна основа и суштина поменутог правилника, а што би учинило да његова примена буде значајније ефикасна када буде донет.

Министарство омладине и спорта ће након усвајања Закона о изменама и допунама Закона о спорту кроз уговоре са Националним гранским савезима јасно дефинисати обавезу имплементације Протокола о заштити деце у спорту а исто ће бити учињено кроз дефинисање обавеза и права у уговорима о финансирању програма спортских организација на свим нивоима власти у смислу примене овог Протокола.

Посебна пажња биће посвећена евалуацији примене и ефектима које произведе. Како би било могуће приступити евалуацији најпре ће бити дефинисани стандарди за обављање спортских активности на основу којих ће бити урађена стандардизација спортских организација као и организација које пружају услуге из области спорта трећим лицима тј. које се не налазе у систему такмичења и гранских савеза (школе спорта, школе тениса, школе фудбала, фитнес клубови и сл). Носиоци израде стандарда биће Министарство омладине и спорта, Олимпијски комитет Србије, Спортски савез Србије, Параолимпијски комитет Србије, Завод за спорт и медицину спорта Републике Србије. У процес израде стандарда биће укључена целокупна стручна јавност из области спорта, како спортске организације тако и научне институције.

1 Истраживање је спроведено у оквиру пројекта „Превенција конфликта и насилног понашања према и међу децом и младима у спорту као делу локалне заједнице”, у сарадњи са Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH — пројекат „Јачање структура за оснаживање и партиципацију младих у Србији” и Министарством омладине и спорта Републике Србије. Истраживање је спровео пројектни тим кога су чинили проф. др Драган Попадић, главни истраживач и сараднице: др сц. Љубица Бачанац, Милена Голић, Марија Петровић и Станислава Видовић.

Евалуација ће бити дефинисана кроз три нивоа. *Први ниво евалуације* ће се односити на обавезу подношења извештаја (чије ће форма и садржина бити дефинисане кроз процес дефинисања стандарда и стандардизације спортских организација) националних гранских савеза, као носилаца развоја спорта на територији Републике Србије за одређену грану спорта, ка министарству надлежном за послове спорта. На овај начин у процес евалуације ће бити укључена 94 национална гранска савеза чиме ће бити обухваћено око 90% спорта у Републици Србији. Носиоци овог дела евалуације су Олимпијски комитет Србије за олимпијске спортове и Спортски савез Србије за неолимпијске спортове и стручно спортске организације.

Други ниво евалуације ће се односити на извештавање спортских савеза аутономних покрајина у односу на примену мера из Протокола о заштити деце у спорту у сарадњи са територијалним спортским савезима са територије покрајина.

Трећи ниво евалуације ће се односити на активности територијалних савеза (Општинских спортских савеза) који ће контролисати примену Протокола кроз извештаје њихових чланова (спортских организација које се налазе у њиховом систему).

ПРАВО ДЕТЕТА НА ЗАШТИТУ ОД СВИХ ОБЛИКА НАСИЛНОГ ПОНАШАЊА У СПОРТСКИМ И РЕКРЕАТИВНИМ АКТИВНОСТИМА

Одређење насиља у спорту

Заштита деце од насиља, односно свих облика злостављања, злоупотребе, експлоатације и занемаривања један је од основних задатака сваког друштва. Свој правни израз овај задатак има у члану 19. Конвенције Уједињених нација о правима детета (у даљем тексту: Конвенција).² Према Конвенцији „сваки облик физичког или менталног насиља, повређивања или злостављања, занемаривања или занемарујућих третмана, малтретирања или експлоатације (деце), укључујући и сексуалне злоупотребе док су под влашћу (ауторитетом) родитеља, старатеља или било ког другог лица које је задужено за бригу о детету” недозвољен је и мора бити прекинут и отклоњена опасност од његовог појављивања, односно понављања. Конвенција, дакле, забрањује сваки облик насиља и занемаривања и обавезује државе које су је ратификовале да обезбеде ефикасну превенцију односно пуну безбедност деце, заштиту и реинтеграцију жртава и санкционисање учинилаца. Сваки облик повређивања психичког, физичког и сексуалног интегритета детета односно онемогућавање његовог развоја представља насиље над дететом у складу са Конвенцијом о правима детета. Насиље над децом у контексту спортских и рекреативних активности најчешће је дефинисано на овим основама. Тако студија УНИЦЕФ-а „Заштита деце од насиља у спорту”³ полази од најширег могућег сагледавања проблема и наводи да се насиље у спортском контексту може испољити кроз многобројне начине који укључују и:

- ▶ психолошко вређање и омаловажавање на основу пола, физичког изгледа или постигнућа (у спорту);
- ▶ сувишни притисак на младог спортисту да постиже боље резултате;
- ▶ захтевање сексуалних односа као предуслова за одабир у тим или давање одређене привилегије;
- ▶ физичке повреде или деградирајуће сексуалне ритуале иницијације;
- ▶ режиме исхране који воде поремећајима исхране као што је анорексија или у друге здравствене проблеме;
- ▶ телесно кажњавање или друге форме физичког кажњавања као санкцију за лоша постигнућа;
- ▶ повреде кроз терање на високо ризичне активности у екстремним условима;
- ▶ допинг и коришћење супстанци за побољшање постигнућа;
- ▶ притисак саиграча на коришћење алкохола или дрога;

2 („Службени лист СФРЈ” — додаток: Међународни уговори, број 15/90 и „Службени лист СРЈ” — додаток: Међународни уговори, бр. 4/96 и 2/97)

3 „Заштита деце од насиља у спорту — преглед са фокусом на индустријализоване земље, УНИЦЕФ, Иноћенти истраживачки центар, 2010.

- ▶ коришћење додатних физичких вежби као казне;
- ▶ захтевање од спортисте да учествује на такмичењу без обзира на повреду;
- ▶ недозвољавање адекватног одмора.

У домаћој литератури насиље у спорту најчешће се дефинише као **понашање изван правила спорта које је намерно усмерено на повређивање и оштећење других учесника** (Бачанац, 2010).⁴ Оно у том смислу обухвата и неетичке поступке, неправедни третман, протезирање и правно насиље — кршење и неиспуњавање уговорних обавеза.

Ради конкретнијег одређења, појам насиља у *Моделу протокола за заштиту деце и младих од насиља у рекреативним и спортским активностима* (у даљем тексту: Протокол) дефинише се кроз давање општег појма базираног на горе наведеним одређењима, а затим се наводи поименце велики број понашања која су у литератури несумњиво окарактерисана насиљем према деци и младим спортистима, у циљу уједначавања будуће праксе у поступањима. Из истог разлога, описана понашања груписана су у 3 нивоа према критеријуму тежине последице/повреде које потенцијално могу да изазову.

Најчешћи појавни облици насиља у спортском окружењу у Републици Србији

Од момента када појава насиља почиње систематски да се прати дошло је, како смо навели, до примена у њеном сагледавању. Током шездесетих и седамдесетих година прошлог века проблем насиља у спорту је у великој мери био посматран кроз призму недоличног понашања гледалаца на трибинама и тиме дефинисан и таква перспектива је још увек у великој мери присутна. Концепт људских права, па тиме и права детета, укључујући и право на заштиту од свих облика насиља у спорту је новијег датума. Нов поглед носи са собом обавезу да се појава кршења права прати па су временом започета озбиљнија прикупљања податка и њихове анализе, а све ради унапређења система превенирања и заштите када се насиље појави.

Прво истраживање у Републици Србији које нам указује на најчешће облике насиља у спортском окружењу спроведено је 2008. године на узорку од преко 1000 младих основношколског узраста који се систематски баве спортом (просечна старост: 13 година, просечан стаж у спорту: 4 године). Ово истраживање указује да је 35,3% младих спортиста доживело неки вид физичког, вербалног или неког другог насиља или злостављања у спортским контекстима.⁵

Да би се детаљније испитала учесталост и узроци појаве, као и на који начин се реагује када се насиље доживи, Центар за права детета је у 2011. години реализовао истраживање⁶ „Насилно понашање према и међу децом и младима у спорту“.⁷

4 Бачанац, Љ. (2010). *Психосоцијални и ситуациони фактори агресивног и насилног понашања тренера, спортиста и родитеља спортиста*. Докторска теза, Филозофски факултет универзитета у Београду, Одељење за психологију.

5 Бачанац, Љ, Петровић, Н, Манојловић, Н. (2009). *Облици и степен насиља у спорту Србије*. Непубликован извештај, Београд: Министарство омладине и спорта.

6 Истраживање је спроведено у оквиру пројекта „Превенција конфликта и насилног понашања према и међу децом и младима у спорту као делу локалне заједнице“ кога је Центар за права детета реализовао у сарадњи са Немачком организацијом за интернационалну сарадњу ГИЗ (ГмБХ) — пројекат „Јачање структура за оснаживање и партиципацију младих у Србији“ и Министарством омладине и спорта Републике Србије.

7 Појава је посматрана на неколико релација. Најпре се испитивало насиље између спортиста унутар једног клуба, потом на релацији између „противника“ и на такмичењима, и на крају између тренера и деце/младих спортиста. Важно је узети у обзир да су испитаници били млади спортисти узраста од 13 до 17 година у три колективна спорта — фудбал, кошарка и рукомет. Узорак на коме је вршена статистичка обрада података је 399 испитаника, од чега 32% женског и 68% мушког пола. Истраживање је било фокусирано на искуствима младих спортиста у оквиру последњих годину дана бављења спортом.

Половина испитаника је саопштила да је у протеклој сезони доживела неки облик насиља од стране својих саиграча. Око 40% испитаника је навело неки облик насиља од стране противника. Њих 63% је изјавило да је доживело неки облик насиља од стране тренера.

Сви облици понашања су се у највише случајева дешавали једном или двапут током сезоне, а ретки су случајеви насиља који се, по изјавама спортиста, скоро редовно догађају.

Најчешће се јављало вербално насиље у виду вређања, исмевања, претњи и застрашивања. Физичко насиље се релативно ретко јавља и међу играчима и од стране тренера.

Резултати говоре и о веома великом утицају који тренери имају на спортисте. Спортисти гледају на тренера као на ауторитет другачији од ауторитета наставника у школи. Њему се с једне стране признају друга, већа овлашћења од оних која имају наставници, и полази се од тога да он све ради знајући шта је најбоље и у најбољем интересу детета а има на располагању и дијапазон мера/санкција које наставници немају. Евентуалан груб поступак тренера постаје у очима спортиста насиље тек кад је незаслужен, па ни тада не увек, јер су деца склона да и у таквим случајевима правдају тренере приписујући им да су били у заблуди кад су веровали да је казна заслужена. Да би тренер могао да свој ауторитет представи на овај начин и да располаже свим овим изворима моћи, он/а мора да у томе има подршку других одраслих, пре свега родитеља детета, који ће такву слику ауторитета тренера поткрепити и потврдити.

Део истраживања који се односио на **реакције у случају насиља** показао је да се често дешава да случајеви насиља прођу непримећено и некажњено, а ако су некада играчи, публика или тренер и кажњени, спортиста то не зна. Млади не смеју да, као што се често дешава, добијају двоструке поруке о томе шта је дозвољено а шта не, шта није дозвољено „на папиру” а шта у реалности, шта није дозвољено једноме, а јесте другоме. Модел протокола би требало да уједначи поступање како у погледу врсте и степена насиља на који се реагује тако и у смислу даљег поступка и на крају мере/санкције која се предузима у датим околностима.

Чак 35,1% испитаника насиље саиграча прихвата као неминовност и спремно је да га подноси (од чега се њих 14,9% осећају лоше), док остали изјављују да им насиље не смета. Око 16% оних који су доживели насиље *вршњака*, на њега је узвратило истом мером по принципу: „Ти мени, ја теби”. Веома мали проценат спортиста/киња тражи заштиту одраслих (4,3%) или другова/другарица (6,6%). У случају насиља од стране тренера деца се ипак чешће обраћају родитељима — 40% од оних који су некеме пријавили⁸ насиље. Подршка је често била успешна.

Одабрани међународни инструменти и препоруке у заштити деце од насиља у спорту

Конвенција Уједињених нација о правима детета представља основни документ из којег извиру обавезе на националном плану. У односу на заштиту од насиља, од посебног су значаја следеће одредбе Конвенције које се односе на заштиту од:

- ▶ физичког и менталног насиља, злоупотребе и занемаривања (члан 19);
- ▶ свих облика сексуалног искоришћавања и сексуалног злостављања (члан 34);
- ▶ отмице и трговине децом (члан 35);
- ▶ свих других облика искоришћавања (експлоатације) штетних по било који вид дететове добробити (члан 36);
- ▶ нехуманих и понижавајућих поступака и кажњавања (члан 37).

8 Овде није у питању формално пријављивање већ се мисли на ситуацију када дете некеме каже да је доживело насиље.

Такође, одредбом члана 39. Конвенције одређена је обавеза државе да обезбеди мере подршке за физички и психички опоравак детета — жртве насиља и његову социјалну реинтеграцију. Комитет за права детета⁹ у својим Општим коментарима види спорт пре свега као подстицајну средину за децу, а државе се подстичу да уложе напоре ради пунијег искоришћавања потенцијала спорта у унапређивању права детета уопште, пре свега у развоју инклузивног друштва, унапређивања здравља и јачања социјалних вештина деце.

Заштита деце као и остваривање других права увек је базирано на 4 основна принципа Конвенције о правима детета:

- ▶ праву на живот опстанак и развој (члан 6),
- ▶ праву на заштиту од свих облика дискриминације (члан 2),
- ▶ праву на учешће у доношењу одлука које их се тичу (члан 12),
- ▶ праву да све одлуке које их се тичу буду донете у најбољем интересу детета (члан 3).

Стога, сви прописи и програмски документи који се тичу деце и њихова примена, треба да буду базирани на овим принципима.

У оквиру УН система поменућемо и Резолуцију број 60/9 из новембра 2005. године која, полазећи од Конвенције, наглашава забринутост због потенцијалних опасности за младе спортисте који могу бити жртве различитих непожељних поступања укључујући дечји рад, насиље, допинг, прерану специјализацију. Они се могу наћи због бављења спортом и у ситуацијама које су мање видљиве али исто тако штетне за њихов развој као што су прерано прекидање породичних веза и губитак друштвених и културних веза. Све ове ризике треба узети у обзир код организовања спортских активности за децу.

На нивоу докумената Савета Европе од нарочитог је значаја **Европска спортска повеља** из 1992. године, као препорука Комитета Министара Савета Европе државама чланицама. Повеља ставља акценат на младе у спорту и препоручује државама чланицама да предузму мере „како би свим младим људима обезбедиле могућност физичког образовања, обучавања и шансе да стекну основне спортске вештине”, као и „ради осигуравања свакоме могућности да се бави спортом и физичком рекреацијом у безбедној и здравој околини”. Дакле, повеља инсистира не само на томе да се обезбеде услови за бављење спортом, него да се то учини на начин да средина буде безбедна и здрава. Иако не садржи посебне одредбе у смислу обезбеђивања заштите деце која се баве спортом, она као један од темеља спорта предвиђа стварање повољније климе за децу у спорту и омогућавању образовања из спортске етике, од нивоа основних школа надаље.

Кодекс спортске етике¹⁰ је документ од изузетног значаја у области јер наводи и циљеве и посебне задатке свих актера у спорту да би се обезбедио фер плеј у спорту. Ако погледамо дефиницију фер-плеја као основе заштите од непожељних појава у спорту, у Кодексу се за фер-плеј каже да „он обухвата концепте пријатељства, поштовања за друге и стално играње у добром духу...обухвата питања везана за укидање варања, некоректности, допинга, насиља (физичког и вербалног), сексуалног злостављања и злоупотребе деце, младих људи и жена, искоришћавања, неравноправних шанси, претеране комерцијализације и корупције”. Кодекс нарочиту пажњу посвећује младима и деци у спорту. У вези са заштитом од насиља даје следеће препоруке спортским организацијама:

9 Уговорно тело које врши надзор односно сталну проверу напретка спровођења Конвенције и њених факултативних протокола. Ово надзорно тело установљено је чланом 43 Конвенције о правима детета. Комитет чине независни експерти високих моралних вредности и признате стручности на пољу које покрива Конвенција и Факултативни протоколи.

10 Препорука бр. Р (92) 14 РЕВ Комитета министара Савета Европе државама чланицама о ревидираном Кодексу спортске етике (Усвојена од стране Комитета министара 24. септембра 1992. на 480. састанку заменика министара и ревидирана на њиховом 752. састанку 16. маја 2001. године)

(1) да обезбеде мере заштите у контексту свеукупног оквира подршке и заштите деце, младих и жена, како за заштиту наведених група од сексуалног злостављања и злоупотребе, тако и спречавања искоришћавања деце, посебно оне која показују изразите способности;

(2) да осигурају да сви у организацији или повезани са њом, а који су одговорни за децу и младе буду на одговарајућем нивоу квалификовани да се њима баве, тренирају их или образују, а посебно да разумеју биолошке и психолошке промене везане за њихово сазревање.

Национални законски и стратешки оквир за превенцију и заштиту деце од насиља у спортском окружењу

Право детета на заштиту од свих облика насиља, злостављања и занемаривања — нормативни оквир

Доношењем Закона о ратификацији Конвенције Уједињених нација о правима детета држава се обавезала да предузме мере за спречавање и заштиту детета од свих облика насиља у породици, институцијама и широј друштвеној средини. Република Србија је у смислу обезбеђивања пуне примене ове обавезе донела/допунила већи број закона у различитим областима, а систем координисане заштите постављен је Општим протоколом за заштиту деце од злостављања и занемаривања.¹¹

Заштита детета од злостављања и занемаривања у породици (насиље у породици) базично се обезбеђује кроз Кривични законик,¹² Породични закон¹³ и Закон о социјалној заштити.¹⁴ Кривичним закоником инкриминисани су поједини облици злостављања и занемаривања као и насилног понашања, док Породични закон обезбеђује заштиту детета кроз институте лишења родитељског права и сет посебних мера заштите од насиља у породици.

Системски закони у релевантним областима уређују заштиту у оквиру тих области. Тако Закон о основама система образовања и васпитања¹⁵ уводи пуну забрану сваког облика насилног понашања према деци, као и појачану забрану дискриминације у васпитно-образовним установама. У циљу боље операционализације наведених законских норми донет је и посебан подзаконски акт — Правилник о протоколу поступања у установи у одговору на насиље, злостављање и занемаривање.¹⁶

Закон о социјалној заштити предвиђа пуну заштиту деце која су корисници услуга у поступку коришћења тих услуга. Министарство надлежно за послове социјалне политике је 2012. године донело и Правилник о забрањеним поступањима запослених у социјалној заштити¹⁷ у коме се врло јасно наводе сви облици злостављања (физичко, емоционално, сексуално), занемаривања и искоришћавања деце са сметњама у развоју и свих других корисника, који су забрањени и строго се кажњавају.

11 Види: Општи протокол за заштиту деце од злостављања и занемаривања и Модел протокола за заштиту деце и младих од насиља у рекреативним и спортским активностима

12 „Службени гласник РС” бр. 85/2005, 88/2005 —испр, 107/2005 —испр, 72/2009, 111/2009 и 121/2012

13 „Службени гласник РС” бр. 18/2005 и 72/2011

14 „Службени гласник РС” бр. 24/2011

15 „Службени гласник РС” бр. 72/2009, 52/2011 и 55/2013

16 „Службени гласник РС” бр. 30/2010

17 „Службени гласник РС” бр. 8/2012

Примарни задатак полиције као државне службе је заштита права и слобода свих грађана, односно превенција криминала (Закон о полицији).¹⁸ У складу са нормативним оквиром полиција има обавезу да истражује случајеве злостављања и занемаривања деце, као и да предузима све потребне активности у смислу спречавања насиља према њима. Министарство унутрашњих послова донело је 2006. године Посебни протокол о поступању полицијских службеника у заштити малолетних лица од злостављања и занемаривања који је измењен и допуњен 2012. године.

Закон о спорту¹⁹ садржи забрану дискриминације, општу забрану да се спортиста изложи спортским активностима које могу да угрозе или погоршају његово здравствено стање као и изричиту забрану допинга. Не садржи посебне одредбе везане за заштиту деце у спорту, али из духа закона и напред наведеног јасно је опредељење да се деци обезбеди безбедна средина за бављење спортом. У оквиру законодавства које се односи непосредно на спорт, недостају одредбе које би се непосредно и недвосмислено односиле на обавезу појачане заштите деце у свим оним ситуацијама које према референтној литератури представљају ситуације насиља или повећан ризик од повређивања детета/младог спортисте.

Постављени стратешки правци и приоритети

Грађење стратешког оквира заштите деце од злостављања и занемаривања започето је усвајањем Националног плана акције за децу (2004) од стране Владе Републике Србије.

Следећи значајан корак био је доношење Националне стратегије за превенцију и заштиту деце од насиља (2008) и Акционог плана за њено спровођење. Стратегија има два општа стратешка циља: (1) развој безбедног окружења у коме ће бити остварено право сваког детета да буде заштићено од свих облика насиља, и (2) успостављање националног система превенције и заштите деце од свих облика злостављања, занемаривања и искоришћавања.

У области спорта значајна су два правца кроз који се унапређује заштита деце и младих. Први је усмерен ка унапређивању услова за бављење спортом деце и младих уопште, а што подразумева и безбедно окружење. Тако је Стратегија развоја Спорта за период 2009–2013. године полазила од неколико стратешких начела међу којима издвајамо то да је учешће деце и омладине у спортским активностима предуслов њиховог физичког и менталног развоја, као и начело да ниједна лична карактеристика детета не сме бити препрека да се оно бави спортом. Стратегија се базирала на међународним документима, међу којима су и они који се непосредно тичу насиља, а најпре Кодекс спортске етике.

Други правац односи се на проблем недоличног понашања и насиља на спортским приредбама. Током 2013. године усвојена је Стратегија борбе против недоличног понашања на спортским догађајима за период од 2013. до 2018. године са акционим планом за њено спровођење.

18 „Службени гласник РС” бр. 101/2005, 63/2009 — одлука и 92/2011

19 „Службени гласник РС” бр. 24/2011 и 99/2011

Општи протокол за заштиту деце од злостављања и занемаривања и Модел протокола за заштиту деце и младих од насиља у рекреативним и спортским активностима

Националним планом акције за децу, стратешким документом који је Влада Републике Србије усвојила фебруара 2004. године, дефинисана је општа политика земље према деци за период до 2015. године. Овим планом утврђен је као један од специфичних циљева успостављање ефикасне, оперативне, мултисекторске мреже за заштиту деце од злостављања, занемаривања, искоришћавања и насиља. Ради реализације наведеног циља предвиђена је израда Општег протокола за заштиту деце од злостављања и занемаривања, који је Влада Републике Србије усвојила 2005. године. Након тога надлежна министарства донела су и Посебне протоколе.

Општи протокол је донет јер је било „неопходно успостављање система који ће деловати превентивно у смислу спречавања злостављања и занемаривања деце и, истовремено, омогућити да се у ситуацијама злостављања и занемаривања покрене брз и координисан поступак који прекида злостављање, штити дете од даљег злостављања и занемаривања и обезбеђује одговарајућу интервенцију за опоравак и даљи безбедан развој детета”.

У Општи протокол уграђени су основни принципи Конвенције о правима детета. Општи протокол се односи на сву децу, без дискриминације, односно без обзира на породични статус, етничко порекло и било које друге социјалне или индивидуалне карактеристике детета (расу, боју, пол, језик, вероисповест, националност, менталне, физичке или друге специфичности детета) и његове породице. Централни део Општег протокола је поступак односно, како га сам протокол назива, **процес заштите**. Општи протокол полази од тога да сваки систем у оквиру којег се дете може наћи и који има потенцијалну улогу у спречавању насиља према детету има своју надлежност у овом смислу, а циљ протокола је да се обезбеди ефикасно повезивање и координација рада свих.

Као орган који координише процесом заштите, Општим протоколом одређен је центар за социјални рад који је основна служба за заштиту деце и који истовремено, врши послове органа старатељства.

У самом процесу заштите, према Протоколу, издвајају се следеће фазе:

- ▶ препознавање случајева злостављања и/или занемаривања;
- ▶ пријављивање надлежном органу, односно служби;
- ▶ процена ризика, стања и потреба детета (и породице);
- ▶ планирање услуга и мера за заштиту детета.

Протокол садржи и посебно поглавље које се тиче **неодложне интервенције**. Служба која је у првом контакту са дететом, на основу процене да су живот и здравље детета озбиљно угрожени, односно да постоје околности које указују да живот и здравље детета могу бити непосредно угрожени покрене кораке којима се осигурава безбедност детета, и хитно информише центар за социјални рад који координише даљим активностима у року од 24 сата.

Модел протокола за заштиту деце и младих од насиља у рекреативним и спортским активностима базиран је у пуној мери на Општем протоколу те се у том смислу у потпуности уклапа у већ успостављен систем заштите деце.

МОДЕЛ ПРОТОКОЛА ЗА ЗАШТИТУ ДЕЦЕ И МЛАДИХ ОД НАСИЉА У РЕКРЕАТИВНИМ И СПОРТСКИМ АКТИВНОСТИМА

Увод

Конвенцијом о правима детета деци и младима²⁰ загарантовано је право на игру и учешће у рекреативним активностима које одговарају њиховом узрасту. Спортске и са спортом повезане организације, институције или групе појединаца имају своју одговорност и улогу да осигурају безбедност и оптималне услове за несметано бављење рекреативним и спортским активностима деце и младих, као и да обезбеде заштиту (превенцију и интервенцију) од свих облика насиља. Под спортским активностима за потребе овог Протокола подразумевају се сви облици физичке и умне активности који, кроз неорганизовано или организовано учешће, имају за циљ изражавање или побољшање физичке спремности и духовног благостања, односно стварање друштвених односа или постизање резултата на такмичењима свих нивоа.

Нужан услов за примену овог Протокола је координисана активност надлежних министарстава (за област спорта, просвете, здравља, социјалне заштите, информисања, унутрашњих послова и правосуђа), надлежних секретаријата и других органа локалне самоуправе, Олимпијског комитета Србије, Параолимпијског комитета Србије, Спортског савеза Србије и његових чланица.

Протокол за заштиту деце и младих од насиља у рекреативним и спортским активностима односи се на заштиту деце и младих који се баве рекреативним и спортским активностима:

- ▶ у спортским организацијама — клубовима, спортским друштвима, „школама” спорта;
- ▶ у вртићу (физичке активности) и школи (настава физичког, спортске секције, спортске смотре и такмичења) које остварују запослени у овим установама;
- ▶ у вртићу и школи које остварују лица по другом уговору са образовно-васпитном установом.

Запослени у вртићима и школама спроводе активности и мере превенције и интервенције у складу са Правилником о Протоколу поступања у одговору на насиље, злостављање и занемаривање, а мере превенције и у складу са овим Протоколом.

У случајевима насиља који се односе на тачке 1. и 3. интервенише се у складу са овим Протоколом.

ВРЕДНОСТИ КОЈЕ ЗАСТУПА ОВАЈ ПРОТОКОЛ СУ: ХУМАНОСТ, НЕНАСИЉЕ, МИРНО РЕШАВАЊЕ СУКОБА, УВАЖАВАЊЕ РАЗЛИКА И СПЕЦИФИЧНОСТИ, РАЗУМЕВАЊЕ, САРАДЊА, СИГУРНОСТ, ПОСВЕЋЕНОСТ ЦЕЛОГ ДРУШТВА, КОМПЕТЕНТНОСТ ЗА БАВЉЕЊЕ РЕКРЕАТИВНИМ И СПОРТСКИМ АКТИВНОСТИМА СА ДЕЦОМ И МЛАДИМА

²⁰ Под појмом деца и млади подразумевају се деца и млади предшколског и школског узраста.

Општи циљеви:

- ▶ Заштита деце и младих од свих облика насиља у рекреативним и спортским активностима;
- ▶ Јачање васпитне улоге спорта у развоју позитивних друштвених вредности код деце и младих и промоција васпитних потенцијала рекреативних и спортских активности на свим нивоима.

Специфични циљеви:

- ▶ Подизање компетенција (знања, вештина и ставова) спортских стручњака, стручњака у спорту и наставника физичког васпитања и стручних сарадника за физичко васпитање за заштиту деце и младих од насиља у рекреативним и спортским активностима;
- ▶ Развијање свести родитеља о улози спорта у васпитавању деце и младих у складу са најбољим интересима деце и младих;
- ▶ Обезбеђивање једнаких могућности за укључивање све деце и младих у рекреативне, односно спортске активности;
- ▶ Усклађивање програма спортских и клупских школа које се баве рекреативним и спортским активностима са редовним школским програмима;
- ▶ Креирање рекреативних и спортских програма за децу и младе у складу са њиховим развојним карактеристикама, чији приоритет је здравље, безбедност и добробит деце и младих;
- ▶ Уграђивање принципа фер плеја у све рекреативне и спортске активности;
- ▶ Обезбеђивање безбедних услова за бављење рекреативним и спортским активностима на нивоу локалних и регионалних заједница;
- ▶ Развијање личне одговорности за промоцију и примену вредности које заступа овај Протокол.

Специфични циљеви у превенцији

- ▶ Укључивање свих (како одговорних тако и заинтересованих) у припрему, развијање и примену активности и мера за превенцију;
- ▶ Укључивање медија у промоцију превентивних активности;
- ▶ Информисање јавности о активностима везаним за превенцију;
- ▶ Праћење ефеката рекреативних и спортских активности на психофизички развој деце/младих спортиста.

Специфични циљеви у интервенцији

- ▶ Дефинисање процедура реаговања (предузетих поступака и мера);
- ▶ Планирање заштитних активности и мера;
- ▶ Праћење и евиденција облика и учесталости насиља над и међу децом и младима у рекреативним и спортским активностима;
- ▶ Процена ефикасности предузетих поступака и мера.

Дефиниција насиља

Под насиљем у смислу овог Протокола сматра се свако понашање изван правила конкретног спорта којим се повређује дете или групе деце/младих спортиста и које доводи до стварног или потенцијалног нарушавања дететовог здравља, развоја или достојанства, односно сваки облик занемаривања, злостављања, злоупотребе, и експлоатације детета/младог спортисте.

Насиљем се сматра нарочито:

- ▶ Употреба физичке силе изван правила спорта и други поступци који наруше или могу нарушити дететов физички интегритет, здравље или развој и то: ударање, шутирање, гурање, шамарање, чупање, дављење, бацање, гађање, напад и претња оружјем, тровање, паљење, посипање врућом или леденом водом, ускраћивање хране, воде или сна; телесно кажњавање или друге форме физичког кажњавања; терање на високо ризичне активности у екстремним условима који су довели или могу довести до повреде; коришћење додатних физичких вежби као казне; захтевање од спортисте да учествује на такмичењу без обзира на повреду; недозвољавање адекватног одмора, упућивање, навођење или приморавање на коришћење допинга и коришћење супстанци за побољшање постигнућа; увођење режима исхране који су довели или могу довести до поремећаја исхране као што је анорексија или других здравствених проблема.
- ▶ Понашање које доводи до тренутног или трајног угрожавања психичког и емоционалног здравља или развоја и достојанства детета-спортисте и то: било које понашање којим се врши омаловажавање, етикетирање, игнорисање, вређање, уцењивање, називање погрдним именима, оговарање, подсмевање, исмејавање, изнуђивање, манипулисање, претња, застрашивање, ограничавање кретања, као и други облици непријатељског понашања, притисак да се постижу бољи резултати који нису у складу са општеприхваћеним тренажним стандардима, односно нису у складу са психофизичким и развојним карактеристикама деце/младих спортиста у одређеном узрасту, притисак на коришћење алкохола или дрога од стране тренера, управе или других спортиста, коришћење алкохола и дувана у просторијама које користе деца спортисте.
- ▶ Сексуално узнемиравање — ласцивно коментарисање, етикетирање, ширење прича, додиривање (осим помагања и чувања у обучавању и/или извођењу било којег спортског елемента технике и тактике у било којој спортској грани), упућивање порука, фотографисање, телефонски позиви и сл.; навођење или приморавање детета-спортисте на учешће у сексуалним активностима, било да се ради о контактним (сексуални однос, сексуално додиривање и сл.) или неконтактним активностима (излагање погледу, егзибиционизам и сл.); захтевање сексуалних односа као предуслова за одабир у тим или давање друге привилегије; деградирајући сексуални ритуали иницијације и друге радње укључивања детета-спортисте у сексуалну активност коју она не схватају у потпуности, не прихватају и/или нису у стању да се са њом сагласе а и која има за циљ да пружи уживање или задовољи потребе друге особе.
- ▶ Укључивање детета у непримерен тренажни процес и такмичарске активности, где се под непримереним тренажним процесом и такмичарским активностима подразумева такмичење односно тренажни процес који доводи до дисфункције организма услед физичких и психичких напора, односно социјалних притисака, у оквиру тренажног процеса и такмичарске активности, који нису адекватно дозирани на тренутне функционалне могућности спортисте односно развојне карактеристике детета и младог спортисте, нити је планирана периодизација која је усклађена са школским обавезама деце и младих, неусклађеност тренажних активности са школским обавезама, неефективни услови за спровођење тренажног процеса и такмичарске активности који могу

довести до угрожавања здравља деце и младих спортиста, притисак да се постижу бољи резултати који нису у складу са општеприхваћеним тренажним стандардима, односно нису у складу са психофизичким и развојним карактеристикама деце/младих спортиста у одређеном узрасту.

Под занемаривањем детета у смислу овог Протокола подразумева се пропуштање особе којој је дете поверено на одговорност (тренера и другог лица одговорног за дете у краћем или дужем временском периоду) да обезбеди развој детета у свим областима: здравља, образовања, емоционалног развоја, исхране, смештаја и безбедних животних услова, што, са великом вероватноћом може нарушити или нарушава дететово здравље или физички, психички, емотивни, духовни, морални или друштвени развој. Ово обухвата и пропусте у обављању правилног надзора и заштите детета од повређивања у оноликој мери у којој је то изводљиво.

Протокол се односи и на она насилна поступања која представљају елемент експлоатације детета било да је реч о радној, сексуалној, експлоатације талента или друге експлоатације детета/младог спортисте.

Нивои насиља

Ради прецизнијег и уједначенијег поступања облици насиља разврстани су у три нивоа у односу на тежину последице које изазивају. Интервенција у случају појаве насиља зависиће од нивоа насиља којем уочено/пријављено насиље припада.

Први ниво насиља

Првим нивоом насиља сматрају се:

- ▶ Сви облици занемаривања.
- ▶ Ударање, штипање, гурање, гребање, гађање, чупање, уједање, саплитање, шутирање, прљање, уништавање ствари које не изазива последице осим тренутне непријатности односно угорожавања физичког и психичког интегритета детета.
- ▶ Омаловажавање, вређање, ругање, називање погрдним именима, псовање, етикетирање, имитирање, „прозивање“, добацивање и добацивање са сексуалном поруком, подсмевање, искључивање из групе или заједничких активности, фаворизовање на основу различитости, ширење гласина, ласцивни коментари, сексуално недвосмислена гестикулација, слање узнемиравајућих порука и позива путем електронске комуникације.
- ▶ Неусклађеност тренажних активности са школским обавезама, неадекватни услови за спровођење тренажног процеса и такмичарске активности који могу довести до угрожавања здравља деце и младих спортиста. Селекција деце и младих која није прилагођена узрасту деце/младих спортиста, која не прати квалитет већ је прилагођена интересима појединца и група.
- ▶ Коришћење алкохола и дувана у просторијама које користе деца спортисти.

Други ниво насиља

Другим нивоом насиља сматрају се:

- ▶ Ударање, гурање, гребање, гађање, чупање, уједање, саплитање, шутирање, гађање које изазива краткотрајне физичке последице (бол), бацање, посипање врућом или леденом водом, ускраћивање хране, воде или сна; телесно кажњавање или друге форме физичког кажњавања; терање на високо ризичне активности у екстремним условима који могу довести до повреде; коришћење додатних физичких вежби као

казне; захтевање од спортисте да учествује на такмичењу без обзира на повреду; недозвољавање адекватног одмора, увођење режима исхране који могу довести до поремећаја исхране као што је анорексија или других здравствених проблема, притисак на коришћење алкохола или дрога од стране тренера, управе или других спортиста.

- ▶ Укључивање детета у непримерен тренажни процес и такмичарске активности.
- ▶ Ограничавање кретања, као и други облици непријатељског понашања, притисак да се постижу бољи резултати који нису у складу са општеприхваћеним тренажним стандардима.

Трећи ниво насиља

Трећи ниво насиља обухвата:

- ▶ Понашања са првог и другог нивоа насиља која су учестала и/или се одвијају у дужем временском периоду, организована су са учешћем више лица или су изазвала теже последице од уобичајених за тај облик понашања.
- ▶ Навођење или приморавање детета-спортисте на учешће у сексуалним активностима, било да се ради о контактним (сексуални однос, сексуално додиривање и сл.) или неконтактним активностима (излагање погледу, егзибиционизам и сл.); захтевање сексуалних односа као предуслова за одабир у тим или давање друге привилегије; деградирајући сексуални ритуали иницијације и друге радње укључивања детета-спортисте у сексуалну активност коју она не схватају у потпуности, не прихватају га, и/или нису у стању да се са њом сагласе а и која има за циљ да пружи уживање или задовољи потребе друге особе, напад и претња оружјем, тровање, паљење, навођење или приморавање на коришћење допинга и коришћење супстанци за побољшање постигнућа, терање на високо ризичне активности у екстремним условима који су довели до повреде, увођење режима исхране који су довели до поремећаја исхране као што је анорексија или других здравствених проблема.
- ▶ Тренажни процес и такмичарска активност који значајно угрожавају здравље деце и младих.
- ▶ Све врсте експлоатације детета.

Организација превентивних и интервентних активности ради заштите деце и младих од насиља

У спортским организацијама које имају више од 20 ангажованих/запослених лица биће формиран **Тим за заштиту деце и младих спортиста од насиља** у рекреативним и спортским активностима. Тим сачињава: једно лице из управе организације, један родитељ и психолог. Уколико организација нема психолога, дужна је да ангажује психолога из локалне заједнице.

Тим предузима интервентне радње, а по налогу одговорног лица организације. Тим предлаже превентивне активности одговорном лицу организације и савеза.

Родитеља који је члан тима бирају родитељи деце/младих спортиста која су у организацији дуже од 6 месеци. Организација је дужна да родитеље информира о тиму, његовом саставу и одговорностима те омогући да се изабере представник родитеља у тим и његов заменик. Ближа правила избора родитеља у тим уређује организација у договору са родитељима.

На нивоу општинских савеза организује се **општински тим за заштиту деце и младих спортиста од насиља у рекреативним и спортским активностима**. Општински тим чине једно лице из управе савеза, један родитељ деце/младих спортиста која се баве спортом и психолог. Овај тим је надлежан за организације које немају предвиђени број запослених/ангажованих лица да би оформили тим као и код ситуација када се насиље пријави директно општинском спортском савезу.

Родитељ члан тима и његов заменик бирају се тако што свака спортска организација, активна у општини предложи по једног родитеља а родитељи на састанку изаберу свог представника и његовог заменика за чланство у тиму. Ближа правила избора родитеља у тим уређује савез.

Превентивне активности се одвијају према **Плану заштите деце и младих од насиља** који је свака организација односно савез дужан да припреми и који је саставни део годишњег плана рада, те се усваја по процедури и роковима за годишњи план рада. Овај план садржи имена чланова тима за заштиту деце и младих спортиста од насиља и план активности ради унапређења њихових компетенција.

Одговорно лице у организацији односно спортском савезу одговорно је и за припрему и за реализацију плана.

Грански савези као и Спортски савез Србије могу формирати своје тимове који ће планирати и спроводити превентивне активности. Састав и одговорности тимова уређују савези самостално у складу са овим протоколом, његовим циљевима и принципима.

План заштите деце и младих спортиста од насиља (у рекреативним и спортским активностима) припрема и свака образовно-васпитна установа и он је саставни део годишњег Плана заштите деце и ученика од насиља у образовно-васпитној установи.

Санкције за насилно поступање

Спортске организације су дужне да за насилно понашање пропишу и примењују санкције. Одговорност и санкције прописује организација својим општим актима, односно уговорима које закључују ангажована лица (спортски стручњак и стручњак у спорту) и спортисти. Санкција за трећи ниво насиља треба да буде престанак ангажовања, односно забрана чланства и учешћа у активностима спортске организације.

Евалуација спровођења Протокола

Планом заштите деце и младих од насиља у рекреативним и спортским активностима утврђује се план активности а извештајем о спровођењу плана врши се праћење и евалуација (процена) адекватности планираних и предузетих мера, укључујући и рокове поновне процене.

Сврха процеса евалуације треба да буде увид у стање безбедности деце и младих и развоја детета у односу на исходе који су очекивани и планирани, а са циљем повећања активизма деце и младих у смислу повећане организоване физичке и спортске активности, унапређења здравственог статуса деце и младих и задовољавање потребе деце и младих за игром и физичком активношћу.

Евалуација ће бити рађена на основу стандарда за обављање спортских и рекреативних активности за децу и омладину утврђених на националном нивоу а на основу извештаја о спровођењу протокола (који ће бити саставни део редовних извештаја). Евалуација ће бити спровођена на 3 нивоа:

- ▶ *Први ниво евалуације* обухвата извештаје које грански савези достављају непосредно надлежном министарству, Олимпијском комитету Србије за олимпијске спортове и Спортском савезу Србије за неолимпијске спортове а обухвата и евалуацију резултата и мера унапређења безбедности деце и младих спортиста које спроводе непосредно наведени субјекти.
- ▶ *Други ниво евалуације* се односи на ниво примене и праћења примене Протокола на нивоу аутономних покрајина.
- ▶ *Трећи ниво евалуације* ће се односити на извештаје територијалних спортских савеза о раду спортских организација које су њихови чланови.

Евалуација треба да обухвати степен задовољавања дететових здравствених и развојних потреба, потреба за кретањем, физичким вежбањем и игром, промена у ставовима и понашању родитеља, промене у ставовима и понашањима спортских стручњака и стручњака у спорту као носилаца спортских активности и промена у систему вредности о значају физичког вежбања за здравље детета и промена у вредносном систему у односу на врхунско спортско постигнуће.

У зависности од резултата евалуације доносиће се одлука о даљим мерама заштите деце и младих од насиља у рекреативним и спортским активностима. Резултати евалуације треба да укажу да ли је окружење детета безбедно и да ли су спортске организације и установе у стању да осигурају услове за безбедан и неометан психофизички развој детета/младог спортисте.

Надзор примене Протокола

Обавеза свих носилаца јавних власти је да у уговоре које потписују са корисницима буџетских средстава, а за реализацију спортских активности, као једну од обавеза предвиде доследну примену Протокола о заштити деце и младих од насиља у рекреативним и спортским активностима и упознавање родитеља и јавности о детаљима овог протокола.

Законом о спорту су дефинисана два облика надзора над радом спортских организација и то:

- ▶ **Управни надзор** — који воде спортски инспектори,
- ▶ **Стручни надзор у области спорта** — који воде истакнути спортски стручњаци.

Оба облика надзора ће имати за задатак контролу примене како одредаба Закона о спорту тако и подзаконских аката који га прате, а у смислу заштите деце и младих од насиља.

Сви чиниоци спортског система по вертикали (министарство надлежно за послове спорта, Покрајински секретаријат за спорт, јединице локалних самоуправа и спортске организације) биће у обавези да своје акте којима се уређује унутрашња организација прилагоде, ускладе са обавезама према Протоколу и установе одговорности и обавезе свих учесника у спорту у смислу овог Протокола. Приликом измене аката водити рачуна да се уведе институција одузимања дозволе за рад спортских стручњака и стручњака у спорту уколико прекрше Протокол код тежих нивоа насиља (трећи ниво).

У случају да се спортске организације оглуше о примену Протокола санкције спроводе надлежни органи (министарство, локална самоуправа и савези) у виду обустављања финансирања али и у виду спровођења других санкција (казнена политика), а што ће бити прописано од стране надлежног министарства и наведених субјеката.

Сви квартални извештаји о реализацији активности, који се сходно Закону о спорту достављају министарству, јединицама локалних самоуправа, Олимпијском комитету Србије, Спортском

савезу Србије, Параолимпијском комитету Србије, територијалним спортским савезима и Националним гранским савезима, треба убудуће да садрже и извештај о предузетим активностима и оцену примене Протокола.

Превентивне активности у рекреативним и спортским активностима деце и младих

Превентивне активности су скуп мера и активности које имају за циљ стварање сигурног и подстицајног окружења, неговање атмосфере сарадње, уважавања и конструктивне комуникације, у коме неће бити насиља над децом и младима у рекреативним и спортским активностима.

Активности су, пре свега, усмерене на развијање и јачање постојећих капацитета у оквиру спортских организација, образовно-васпитне установе, и локалне заједнице уопште, за успостављање и одржавање безбедне средине за бављење рекреативним и спортским активностима деце и младих. Примена превентивних мера треба да допринесе нестанку дискриминације, развоју толеранције и фер-плеја.

Од великог значаја је и активно укључивање родитеља и свих одраслих који раде са децом у активности превенције и заштите деце и младих у рекреативним и спортским активностима.

Превентивне активности из овог Протокола реализују се кроз повезивање са другим системима у локалној заједници и то: Спортским савезом Србије и његовим члановима, Олимпијским комитетом Србије, Параолимпијским комитетом Србије, гранским спортским савезима, удружењима спортских судија, других спортских радника, новинара, родитеља, општинским/градским секретаријатом за спорт/савезом за школски спорт који се баве организацијом школских спортских такмичења и другима.

Све спортске организације дужне су да у својим плановима предвиде што већи број превентивних активности предложених овим Протоколом и то у односу на запослена/ангажована лица, децу и родитеље. Планиране активности треба да буду саставни део Плана заштите деце и младих од насиља у рекреативним и спортским активностима. Сви грански савези као и градски и општински спортски савези ће нарочиту пажњу у својим плановима посветити подстицању оваквих активности спортских организација.

Превентивне активности које могу да реализују спортске организације:

- ▶ Анализирање, праћење и примена међународних и националних стандарда у организовању институционалних механизма за борбу против насиља у спорту;
- ▶ Недискриминаторно понашање у односу на децу и младе различитих предиспозиција и капацитета;
- ▶ Израда плана развоја мера превенције;
- ▶ Спровођење програма едукације деце и младих о последицама насиља у спорту;
- ▶ Сарадња са школама које похађају чланови спортских организација;
- ▶ Објављивање јасних упустава о томе шта се сматра етичким понашањем у спорту и рекреативним активностима (у складу са етичким правилима Међународног олимпијског Комитета и Европском кодексу спортске етике) и да осигурају примену одговарајућих награда или санкција;
- ▶ Обезбеђивање да се све одлуке донесу у сагласности са кодексом етике;

- ▶ Реализација различитих активности за унапређење разумевања значаја фер-плеја (организовање кампања, припрема образовних информативних материјала и друго);
- ▶ Спровођење програма едукације навијача и навијачких група о последицама насиља у спорту;
- ▶ Праћење, анализирање и предузимање мера против појаве насиља на спортским приредбама;
- ▶ Евидентирање и анализа неспортских догађаја и предузимање мера за његово сузбијање;
- ▶ Осигуравање одговарајућег нивоа квалификација и обучености спортског стручњака и стручњака у спорту за рад са децом и младима;
- ▶ Развијање и реализација система такмичења који узима у обзир развојне фазе деце и младих, и уважава биолошке и психолошке промене везане за њихово сазревање;
- ▶ Обезбеђивање мера заштите, у контексту свеукупног оквира подршке и заштите деце, младих, а посебно спречавање искоришћавања деце и младих, посебно оних који показују изузетне способности;
- ▶ Стављање здравља, безбедности и најбољег интереса детета или младог спортисте на прво место испред победничког стремљења клуба;
- ▶ Сарадња са медијима у циљу промоције фер навијања и понашања;
- ▶ Креирање планова и програма за континуирано спровођење тренажног процеса и такмичарских активности, кроз које се дефинишу циљеви и методи рада са свим узрасним категоријама. Саставни део ових планова мора бити периодизација која је прилагођена школским плановима и програмима;
- ▶ Обезбеђивање неопходних услова за безбедан и квалитетан рада са децом и младима;
- ▶ Спровођење квалитетне и непристрасне селекције прилагођене узрасту деце и младих;
- ▶ Подршка издавачкој делатности на промоцији фер-плеј навијања на спортским приредбама.

Превентивне активности које могу да реализују школе:

- ▶ Осигуравање безбедних услова за одвијање рекреативних и спортских активности;
- ▶ Планирање превентивних активности у овој области као саставног дела годишњег Плана заштите од насиља у школи;
- ▶ Организовање спортских трибина, радионица, округлих столова са циљем промовисања физичких активности као животних вредности, афирмације спорта, сарадње и толеранције;
- ▶ Организовање спортских активности за време зимског и летњег распуста;
- ▶ Покретање иницијативе за организовање заједничких спортских активности међу школама у локалној заједници (фер-плеј турнири, хуманитарни турнири...);
- ▶ Рад са ученицима и родитељима у вези са понашањем на спортским догађајима, посебно о фер навијању;
- ▶ Укључивање наставника других предмета (корелација са ликовном и музичком културом, српским језиком...) у рад са ученицима на развијању културе навијања;
- ▶ Стављање физкултурних сала установе на организовано бесплатно коришћење ученицима, након завршетка реализације слободних активности;
- ▶ Омогућавање бесплатног коришћења спортских терена установе за ученике по завршетку реализације редовних школских активности;
- ▶ Увођење и примена етичког кодекса у школски спорт и спортске активности;

- ▶ Информисање ученика и родитеља о процедурама за реаговање (интервенцију) у ситуацијама насиља у рекреативним и спортским активностима;
- ▶ Примена фер-плеј принципа у организацији тренинга, такмичења и спортских смотри, турнира и такмичења у школском спорту;
- ▶ Укључивање познатих спортиста и спортских радника у спортске активности у школи, спортске организације, канцеларије за мледе и локалне заједнице;
- ▶ Формирање школских спортских друштава и клубова;
- ▶ Подстицање и развијање навике одласка на спортске приредбе код ученика и родитеља;
- ▶ Сарадња са локалном самоуправом, спортским центрима, спортским организацијама и спортским удружењима у спровођењу спортских програма, нарочито у предшколским установама и у првом циклусу основног образовања.

Превентивне активности у које су укључени родитељи:

- ▶ Укључивање родитеља у активности спортских организација;
- ▶ Упознавање родитеља са кодексом понашања свих учесника на спортским приредбама;
- ▶ Упознавање родитеља са могућим позитивним и негативним последицама које њихово понашање може изазвати код деце и младих;
- ▶ Јасно и правовремено информисање родитеља о правилима спортске организације и поступку интервенције код ученог насиља;
- ▶ Укључивање родитеља у едукацију о:
 - ▷ вредностима спорта и значају целоживотног бављења спортом,
 - ▷ поштовању и уважавању тренера, судија, делегата и спортисте,
 - ▷ значају фер-плеја,
 - ▷ понашању на спортским догађајима, навијању и другим темама од значаја за заштиту деце и младих од насиља.

Превентивне активности медија:

- ▶ Промовисање правих вредности и улоге спорта и рекреативних активности;
- ▶ Промоција квалитетног рада са децом и младима, односно квалитетних спортских организација и квалитетних спортских стручњака који раде са децом и младима;
- ▶ Негативна или никаква промоција неспортског или насилног понашања на спортским приредбама;
- ▶ Користити капацитет гласила у промоцији фер-плеј навијања на спортским приредбама;
- ▶ Сарадња струковних удружења, уредника, спортских новинара и представника спортских организација са циљем превенције насиља на спортским приредбама;
- ▶ Стручно усавршавање новинара о свим видовима насиља на спортским приредбама;
- ▶ Медијска подршка у креирању и спровођењу политике ненасиља у спорту;
- ▶ Јачање одговорности новинара за објективно и одговорно извештавање о спортским догађајима.

Интервенција у случају насиља

Поступци интервенције базирани су на начелима и поступку заштите и реакције на насиље који су дефинисани Општим протоколом за заштиту деце од злостављања и занемаривања и усклађени са посебним протоколима у систему просвете, здравствене заштите, правосуђа и унутрашњих послова.

Поступак интервенције дат је у односу на спортску организацију, сходно се примењује и када је у поступак укључен општински тим за заштиту који је подршка одговорном лицу у спортској организацији која нема обавезу да организује тим.

СВАКО НАСИЉЕ СА ТРЕЋЕГ НИВОА НАСИЉА СЕ ОБАВЕЗНО ПРИЈАВЉУЈЕ НАДЛЕЖНОМ ЈАВНОМ ТУЖИЛАШТВУ, ПОЛИЦИЈИ И ЦЕНТРУ ЗА СОЦИЈАЛНИ РАД.

I Поступак интервенција у случајевима насиља или сумње да се насиље дешава **МЕЂУ ДЕЦОМ/МЛАДИМ** спортистима који су укључени у активности спортске организације (без обзира на то да ли се догодило у оквиру активности које организује спортска организација односно у просторијама које користи или изван њих).

1. САЗНАЊЕ ДА СЕ НАСИЉЕ ДОГОДИЛО И ПОКРЕТАЊЕ ПОСТУПКА ИНТЕРВЕНЦИЈЕ

Када је насиље непосредно уочено предузимају се следеће активности:

- 1.1 Насиље се зауставља — присутно одрасло лице, само или уз помоћ других зауставља насиље и обавештавају се родитељи.
- 1.2 По потреби се позива хитна медицинска помоћ или се детету/младом спортисти на други начин омогућује правовремена и адекватна медицинска нега.
- 1.3 Насиље трећег степена се истовремено пријављује центру за социјални рад, надлежном јавном тужилаштву и полицији уколико постоји сумња на кривично дело — **неодложна интервенција**.
- 1.4 Предузимају се активности на смиривању ситуације.
- 1.5 Лице које је непосредно присуствовало насиљу дужно је да о томе сачини службену белешку и обавести одговорно лице спортске организације.

Када је насиље пријављено, односно када постоји сумња да се насиље догодило:

ДЕЦА И РОДИТЕЉИ И СВАКО ДРУГО ЛИЦЕ МОГУ УОЧЕНО И ПРЕТРПЉЕНО НАСИЉЕ ПРИЈАВИТИ АНОНИМО, ПИСАНО ИЛИ УСМЕНО ТРЕНЕРУ ИЛИ ДРУГОМ ЛИЦУ У СПОРТСКОЈ ОРГАНИЗАЦИЈИ. РОДИТЕЉИ ДЕТЕТА КОЈЕ ЈЕ ТРПЕЛО НАСИЉЕ И ДЕТЕТА КОЈЕ ЈЕ БИЛО НАСИЛНО СЕ КОНСУЛТУЈУ, БЛАГОВРЕМЕНО ОБАВЕШТАВАЈУ О СВИМ ДОГАЂАЈИМА КАО И МЕРАМА КОЈЕ СЕ ПРЕДУЗИМАЈУ ВОДЕЋИ РАЧУНА О НАЈБОЉЕМ ИНТЕРЕСУ ДЕТЕТА. ИСТОВРЕМЕНО, У ОДНОСУ НА ДРУГУ ДЕЦУ И УЧЕСНИКЕ У РЕКРЕАТИВНИМ И СПОРТСКИМ АКТИВНОСТИМА СВАКО ДЕТЕ ИМА ПРАВО НА ПРИВАТНОСТ И ПОВЕРЉИВОСТ. КРШЕЊЕ ПРАВА НА ПРИВАТНОСТ И ПОВЕРЉИВОСТ ТРЕБА ДА БУДЕ САНКЦИОНИСАНО КРОЗ ПРАВИЛА И ДИСЦИПЛИНСКЕ ОДГОВОРНОСТИ, А ПО ПОТРЕБИ ПРИЈАВЉЕНО НАДЛЕЖНИМ ОРГАНИМА.

Свако лице у спортској организацији (запослено или ангажовано по другом основу) дужно је да пријаву проследи односно о пријави/сумњи обавести одговорно лице организације. Ако је пријава поднета усмено о томе ће бити сачињена **службена белешка**.

2. ПРИКУПЉАЊЕ ИНФОРМАЦИЈА, ПРОЦЕНА РИЗИКА И ПОКРЕТАЊЕ ОДГОВАРАЈУЋИХ ПОСТУПАКА

2.1 Почетна процена ризика

По добијању сазнања о евентуалном насиљу одговорно лице ће у случају насиља првог нивоа разговарати непосредно са актерима или ће дати налог члановима Тима да обаве потребне разговоре, утврде околности и обаве интерне, а по потреби и екстерне консултације о даљим корацима.

По добијању сазнања о евентуалном насиљу другог и трећег нивоа, одговорно лице ће обавити консултације са Тимом након чега ће бити прикупљене информације на основу којих се може урадити процена ризика за дете/младог спортисту и донети једна од предвиђених одлука према Општем протоколу:

2.2 Доношење одлука о даљем поступању

које се доносе након процене ризика у спортској организацији:

2.2.1 Неодложна интервенција — подношење неодложне пријаве месно надлежном центру за социјални рад и полицијској станици — када се процени да су неопходне неодложне мере у циљу заштите детета (трећи ниво насиља када се процењује да постоји непосредна опасност по живот и здравље детета/младог спортисте). Ова пријава се подноси **одмах** након утврђивања потребе за неодложном интервенцијом. Уколико постоји сумња да је у односу на дете/младог спортисту *извршено кривично дело* подноси се и кривична пријава јавном тужилаштву.

2.2.2 Подношење редовне пријаве месно надлежном центру за социјални рад — када се ради о облицима насиља трећег нивоа (евентуално другог нивоа), а за које није неопходна неодложна интервенција, или када не постоје капацитети у организацији/ савезу да се прецизније утврди степен ризика и адекватно реагује на насиље подноси се пријава надлежном центру за социјални рад што је пре могуће а најкасније у року од два радна дана.

Уколико постоји сумња да је у односу на дете *извршено кривично дело*, поред пријаве центру за социјални рад, подноси се и кривична пријава јавном тужилаштву.

Истовремено се доноси одлука о предузимању заштитних мера (види 2.2.3) које интерно спроводи организација. Ове мере се у каснијем поступку заштите усклађују са другим мерама у координисаном поступку заштите детета.

2.2.3 Одлука о предузимању заштитних мера и одлагање пријаве другим надлежним органима

Ако је закључено да ризик по дете није висок и да спортска организација има капацитете да самостално заустави и превенира поновну појаву уоченог насиља (први и по правилу други ниво насиља) одлаже се пријава надлежним органима.

Када се одлаже пријава насиља, након процене ризика доноси се **одлука о предузимању заштитних мера** која најмање садржи:

- ▶ активности подршке детету које је доживело насиље,
- ▶ меру санкционисања (дисциплинске мере) и активности подршке детету које је било насилно, у складу са правилима организације,
- ▶ друге мере мирног решавања сукоба у најбољем интересу детета/младог спортисте,

- ▶ мере за превенирање поновне појаве насиља по потреби,
- ▶ рокови за праћење ефеката предузетих мера.

2.2.4 Одлука којом се констатује да сумње нису потврђене односно да се насиље није догодило

Када се процењује да се пријављено насиље није догодило, доноси се наведена одлука. Ова одлука може садржати и одлуку о спровођењу одређених превентивних активности.

О СВИМ ДОНЕТИМ ОДЛУКАМА ОБАВЕШТАВА СЕ ПОДНОСИЛАЦ ПРИЈАВЕ У РОКУ ОД 3 РАДНА ДАНА ОД ЊЕНОГ ДОНОШЕЊА. ОБАВЕШТЕЊЕ СЕ ДАЈЕ УСМЕНО, А НА ЗАХТЕВ ПОДНОСИОЦА ПРИЈАВЕ ИЗДАЈЕ СЕ И ПИСАНА ИНФОРМАЦИЈА О ДОНЕТОЈ ОДЛУЦИ. ОДГОВОРНО ЛИЦЕ ЈЕ ДУЖНО ДА ПОДНОСИОЦА ПОУЧИ ДА МОЖЕ ДОБИТИ И ПИСАНУ ИНФОРМАЦИЈУ.

3. СПРОВОЂЕЊЕ ОДЛУКА

Када је извршена пријава, даље активности спортске организације на заштити детета/младог спортисте треба да буду координисане са осталим надлежним органима уз активно учешће у конференцији случаја.

Спортска организације је осим поступка заштите детета/младог спортисте дужна да спроведе и мере дисциплинске одговорности и санкционисања учиниоца насиља у складу са правилима спортске организације, односно уговорима.

II **Поступак интервенција у случајевима када је дете/млади спортиста изложен насиљу или постоји сумња да је изложен насиљу од стране ОДРАСЛЕ особе ангажоване од стране спортске организације**

Поступак интервенције поред напред наведених корака — уочавања/пријаве насиља, процена ризика и доношење одговарајућих одлука те спровођење мера подршке детету/младом спортисти који је претрпео насиље — а који се сходно примењују обавезно садржи и следеће кораке:

- ▶ Доношење одлуке о одговорности одраслог лица са применом одговарајуће санкције. У случају насиља другог и трећег нивоа доноси се одлука о престанку ангажовања тог лица складу са општим актима (раскид уговора или решење о отказу уговора о раду).
- ▶ Тело које лиценцира професионалце обавештава се о донетој одлуци.

III **Поступак интервенција у случајевима када је дете/млади спортиста изложен насиљу или постоји сумња да је спортиста изложен насиљу од стране ОДРАСЛЕ особе која НИЈЕ ангажована од стране спортске организације**

Када се овакво насиље догодило у просторијама које организација користи поступак интервенција се одвија по корацима интервенције када је дете/млади спортиста изложен насиљу или постоји сумња да је од стране ОДРАСЛЕ особе ангажоване од стране спортске организације, изузев дела који се односи на радноправну односно уговорну одговорност тог лица у складу са правилима спортске организације.

Уколико је лице на било који начин повезано са спортском организацијом (нпр. родитељ тог или другог детета) доноси се одлука о примени санкције у складу са општим актима спортске организације.

Када се овакво насиље догодило изван просторија организације (просторија које организација користи) а спортска организација има сазнања да се овакво насиље догодило, предузимају се следећи кораци:

- ▶ Обављају се консултације са Тимом за заштиту деце и младих спортиста од насиља у рекреативним и спортским активностима, по потреби;
- ▶ У случају потврђене сумње на насиље обавештава се надлежни центар за социјални рад којем се у писаном облику достављају све расположиве информације;
- ▶ У случају процене високог ризика за здравље и живот детета пријава центру за социјални рад се обавља **одмах** по процени;
- ▶ У случају сумње на кривично дело подноси се кривична пријава надлежном јавном тужилаштву;
- ▶ Обавештава се родитељ о предузетим поднетим пријавама.

IV Поступак интервенције када се насиље догоди на спортском такмичењу/приредби

Када се насиље догоди током такмичења, ради заустављања насиља непосредно се примењују правила која важе за организацију таквог такмичења. Обавеза је спортске организације да након самог такмичења примени поступак заштите као да је примљена пријава насиља и даље поступа у складу са поступком интервенције.

V Сарадња са надлежним органима након пријаве насиља

1. УЧЕШЋЕ У КОНФЕРЕНЦИЈИ СЛУЧАЈА

Уколико се насиље пријави центру за социјални рад даљи поступак интервенције и заштите координише центар за социјални рад, односно водитељ случаја у складу са правилима Општег протокола (конференција случаја).

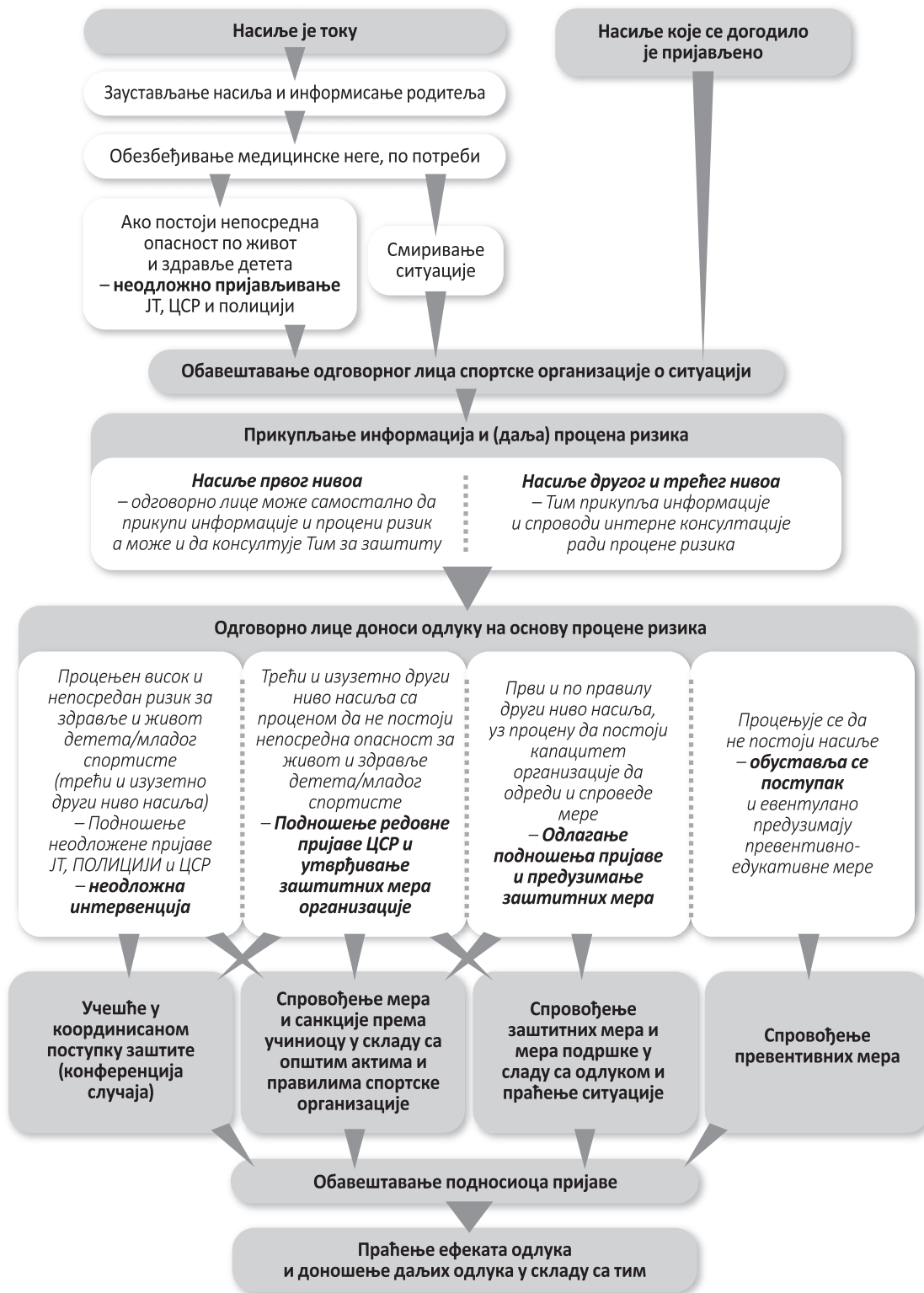
Одговорно лице спортске организације наложиће да један од чланова тима за заштиту, или друго лице даље учествује у поступку заштите — активно учествује у **конференцији случаја** у организацији центра за социјални рад и предузима друге договорене кораке у оквиру координисаног поступка заштите. Комуникација са центром за социјални рад и другим актерима одвијаће се путем непосредне комуникације са водитељем случаја или другим лицем које је непосредно укључено у поступак заштите или путем поште која је назначена на водитеља случаја а ради заштите права на приватност лица која су поступку.

Организација односно савез поступиће према закључцима конференције случаја односно одлукама других органа, и пружити потребну подршку у спровођењу мера заштите које су резултат конференције случаја или судског поступка.

2. ОСТАЛА САРАДЊА СА НАДЛЕЖНИМ ОРГАНИМА

Организација односно савез ће доставити надлежним органима податке (о догађају или другим околностима случаја) којима располаже и који су затражени у складу са законом, а у најкраћем могућем року, по могућству не дужем од 3 радна дана.

Дијаграм интервенције у одговору на насиље
када се догодило између деце/младих спортиста односно када је учињено
од стране одраслог лица ангажованог од стране спортске организације

Дијаграм поступка у интервенцији

када је насиље учинило одрасло лице према детету које је укључено у активности спортске организације изван просторија које користи организација

